

Nationale Bijenstrategie

Erik van der Spek

Dat het slecht gaat met wilde bijen in Nederland wordt nu breed erkend en heeft geleid tot de vaststelling van de Nationale Bijenstrategie. Een positief plan, dat in de ondertitel twee elementen noemt die essentieel zijn voor een gezonde wilde bijenpopulatie: nestgelegenheid en voedsel. Echter niet zo creatief in het Engels gesteld: “Bed & Breakfast for Bees”. Dat is wat het voedsel betreft wat zuinig verwoord! Op ontbijt alleen gaan ze het echt niet redden. Naast nestgelegenheid en voedsel is een veilige leefomgeving voor onze wilde bijen cruciaal, o.a. pesticide vrij. Dit krijgt in de strategie nog weinig aandacht, waardoor de Bijenstichting afhaakte. Hopelijk zorgt het feit dat ook BASF en Bayer partner zijn er voor dat een gifvrij milieu voor de wilde bijen vlot geregeld wordt! Er zijn 43 partijen die de strategie ondertekend hebben. Mooi dat het Ministerie van LNV, LTO Nederland,

terreinbeheerders, Unie van Waterschappen en de Vereniging van Waterleidingbedrijven daar bij horen. Er zijn ook een paar belangrijke partijen die nog ontbreken: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Interprovinciaal Overleg, Proraai en de gezamenlijk Agrarische Natuurverenigingen. Partijen die een belangrijke rol kunnen spelen via bijvriendelijk beheer van plantsoenen, bermen, oevers en van het agrarisch gebied. Ook opvallend is de afwezigheid van de NEV, de club waarin de entomologen verzameld zijn die het grootste deel van de gegevens verzameld hebben die de noodzaak van deze strategie aantoonde en waarschijnlijk straks de gegevens verzamelen om het resultaat vast te kunnen stellen.

Meetbare doelen

1. Bevorderen van het aantal bijensoorten met een stabiele of positieve populatietrend volgens Peeters et al. 2012 (De Nederlandse Bijen):
  - In 2023 30% minder soorten met een (sterk) afgenomen trend en 30% meer soorten met een (sterk) toegenomen trend ten opzichte van 2012.
  - In 2030 50% minder soorten met een (sterk) afgenomen trend en 50% meer soorten met een (sterk) toegenomen trend ten opzichte van 2012.
2. Bevorderen van de soortendiversiteit van bijen:
  - In 2030 is een significante trend zichtbaar op niveau van heel Nederland dat de bijen in verspreiding (areaal) zijn toegenomen ten opzichte van 2012.
3. Borgen van efficiënte bestuiving:
  - In 2030 vormt bestuiving in 90% van de gevallen niet langer een beperkende factor in zaadzetting van voedselplanten en wilde planten.

Voor de uitvoering van de strategie zijn meer dan 70 initiatieven van de 43 partners in het strategieboekje opgenomen. Ook is afgesproken dat de voortgang jaarlijks wordt besproken. Het ministerie van LNV neemt hierbij een faciliterende rol in en zal ook de implementatie bevorderen, ook in het Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB). Daarnaast heeft Nederland de ambitie internationaal een voortrekkersrol te spelen.

De strategie is uitgewerkt in acties van de partners op drie kernthema's:

- Biodiversiteit
- Wisselwerking landbouw en natuur
- Honingbijen

Biodiversiteit

Zowel op het platteland als in de stad de leefomgeving van wilde bijen versterken, vooral ten aanzien van nestgelegenheid en voedselaanbod. Beheerders van terreinen, infrastructuur en openbaar groen krijgen instrumenten om dit te bereiken.

- Jaarrond een gevarieerd voedselaanbod.
- Nestgelegenheid vergroten voor bovengronds en ondergronds nestelende soorten.
- Handelingsperspectief bieden aan beheerders met (regionaal) maatwerk.
- Aandacht genereren voor de meerwaarde van wilde bestuivers voor voedsel en natuur.
- Effecten volgen, monitoren met vrijwilligers en specialisten.
- Door andere inrichting en beheer verkruiding en verbloeming van de publieke ruimte.

Wisselwerking landbouw en natuur

Door een betere wisselwerking tussen landbouw en natuur een goede leefomgeving realiseren voor wilde bijen in de gehele agrarische omgeving. Meer natuurinclusieve landbouw en handvatten voor boeren en tuinders voor een bijvriendelijke bedrijfsvoering.

- Bevorderen natuurinclusieve landbouw en bijvriendelijk agrarisch en (natuur)terreinbeheer. Waaronder vergroten aanbod van voedsel en nestgelegenheid.
- Handelingsperspectief voor boeren en tuinders ontwikkelen en bekendmaken.
- Meer aandacht voor relatie tussen bestuivers en natuurlijke plaagbeheersing/-bestrijding.
- Beperken van de milieulast van gewasbeschermingsmiddelen.

Honingbijen

Kennisoverdracht aan imkers over hoe de gezondheid van honingbijen te versterken. Op naar een meer weerbare bij.

- Optimaliseren bijenhouderij en imkerpraktijk, bevorderen bijengezondheid.
- Ontwikkelen en stimuleren weerbare bij.
- Optimalisering bestuivingsimker en fruit-/groenteteler.

De initiatieven

Deze doelen kunnen erg gunstig uitpakken voor de wilde bijen. Een snelle blik op de initiatieven die onder deze kernthema's zijn genoemd, roept naast veel waardering toch ook wat vragen op. Er ontbreekt nog een aantal algemene randvoorwaarden. Bijvoorbeeld dat bij zaaien en planten, zeker buiten de stedelijke omgeving, altijd gekozen moet

worden voor inheemse soorten die bij de streek horen en met als regel ook de streek als zaadbron.

Ook duiken de omstandigheden verbeteren voor de honingbij nog wel eens op buiten het honingbijen gezondheidshoofdstuk en ben ik het tegengaan van concurrentie door honingbijen op wilde bijen niet als randvoorwaarde tegengekomen. Ook het plan om de wilde honingbij te herintroduceren en hiervoor kasten te ontwikkelen lijkt potentieel riskant voor de wilde bijen. Het lijkt logischer om af te wachten of na het ontwikkelen van weerbare bijen, er zwermen zijn die zich aan de aandacht van imkers hebben onttrokken en zich in het wild gaan vestigen en zich daar kunnen handhaven. Met dit project wachten tot er een significant herstel is opgetreden bij de nog wel in Nederland aanwezige bijen lijkt mij een verstandig voorzorgsprincipe voordat tot deze (her)introductie wordt overgegaan. Ook een project dat het imkers meer mogelijk maakt om te profiteren van inspanningen van gemeenten om de biodiversiteit te bevorderen lijkt mij niet bij de uitgangspunten van deze strategie te passen.

De plannen van de Federatie Heideboerderijen Nederland in het thema Honingbij voor een pilot met het concept ecologische Heideboerderij om het extensieve, circulaire heidelandbouwsysteem te restaureren en revitaliseren kunnen wanneer ontgonnen heidegronden weer heide worden binnen dit systeem de bestaande heide terreinen versterken. De geplande schaapskuddes kunnen ook een rol gaan spelen bij het beheer van de bestaande heideterreinen en het onderhoud daarvan kan materiaal voor de potstal leveren. Wanneer op deze heideboerderijen minder volken honingbijen staan dan de akkers buiten de heidebloei van voedsel kunnen voorzien, kunnen de wilde bijen van de heideterreinen daar van profiteren. Buiten de hoofdbloei van de struikhei is er een tekort aan voedsel, in het bijzonder hommels hebben het hierdoor moeilijk op de hei. Onze heides hebben juist bloemrijke akkers nodig voor de periodes zonder struikhei om de bijbehorende wilde bijen te laten overleven. Wanneer de heideboerderij hier een bijdrage aan kan leveren zonder de 'winst en mogelijk meer' door hun al dan niet zwarte honingbijen te laten consumeren kan dit idee ook voor wilde bijen positief uitpakken.

Ronduit bedreigend voor wilde bijen is het initiatief van de Beroepsvereniging Nederlandse Imkers. Zij willen grote en middelgrote natuurgebieden toegankelijk maken voor imkers die hun bijenvolken commercieel inzetten voor de bestuiving, honingproductie of het kunnen vermeerderen van volken. Waaronder ook gerekend wordt herstel van

honingbijvolken die ingezet zijn voor bestuiving van tuinbouwgewassen. Dit staat lijnrecht tegenover het besef dat langzaam begint door te dringen, dat bij goed natuurbeheer maar een bescheiden en goed af te bakenen, in ruimte tijd en omvang, medegebruik van de natuur door imkers verantwoord is. Leefbaarder maken voor honingbijen van het landelijke bestuivings- en zoekgebied voor honingwinning is veel logischer dan het meer uitbuiten van de natuur. Zeker zolang ook in natuurgebieden de meetbare doelen 1 en 2 nog niet zijn gerealiseerd. Door Huib Koel ben ik er attent op gemaakt dat behalve het voorkomen van overbeweiding door honingbijen ook het voorkomen van overbegrazing door grote grazers zoals de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen in de acties ontbreekt. Er is vooral aandacht voor 'Wat te doen' en niet voor 'Wat te laten' terwijl dit heel effectief kan zijn.

Het project 'Bijenkasten op terrein Oasen' binnen het thema biodiversiteit heeft als doel: Het bevorderen van de biodiversiteit door het terrein achter het kantoor in Gouda beschikbaar te stellen voor een bijenhouder (om vier volken honingbijen te plaatsen), om het terrein zo natuurvriendelijk mogelijk te maken. Dit thema past eerder in het thema honingbij. Voor de biodiversiteit zou deze inrichting heel wat gunstiger uitpakken zonder die honingbijen. Daarnaast is het de vraag of het terrein zo groot is dat er naast voedsel voor vier volken ook voedsel overblijft voor wilde bijen. Waarschijnlijker lijkt dat de vier volken ook buiten dit terrein op voedseljacht moeten en daar opeten wat wilde bijen en anderen insecten zouden kunnen opeten.

Dat bevorderen van nestgelegenheid onderdeel van de strategie is, is een grote verbetering. Tot nog toe richten acties zich vooral op meer bloeiende planten. Hoe nuttig ook, zonder voldoende nestgelegenheid is dit voor wilde bijen minder effectief. In de plannen is nog maar weinig aandacht voor meer nestgelegenheid voor in de grond nestelende bijen, waar toch de ruime meerderheid van de soorten die de strategie wil bevorderen nestelt. Alleen Staatsbosbeheer noemt dit als activiteit. Er is nog geen actie om een bijenbank o.i.d. een standaardonderdeel te laten worden van de vele bijenhôtels die genoemd worden. Door de aandacht voor bijenhôtels gericht op holteneestelaars hebben erg veel mensen, die graag bijvriendelijk willen handelen, geen idee dat de meeste bijensoorten in de bodem nestelen en dat ook die soorten goed te helpen zijn.

Borgen van een efficiënte bestuiving is één van de drie meetbare doelen. Het is verwonderlijk dat in de

hiermee verbonden acties het informeren van telers van bestuivingafhankelijke gewassen niet terugkomt. Terwijl voor heel veel gewassen is aangetoond dat juist andere soorten dan honingbijen bijdragen aan een meer rendabele oogst. Ik ken geen oogst waarvan is gebleken dat honingbijen tot een rendabelere oogst leiden dan wilde bestuivers. Een agrarisch landschap dat voorziet in nestgelegenheid en voedsel voor wilde bijen draagt dus niet alleen bij aan het herstel van de biodiversiteit, maar ook aan een rendabele oogst door efficiënte bestuiving.

Dat ik in deze bespreking vooral aandacht heb voor verbeter- en potentiële knelpunten laat onverlet dat de Bijenstrategie veel goeds kan betekenen voor de wilde bijen. Enkele voorbeelden:

- Het project Bijengezondheid Toverland om een attractiepark in oost-Brabant jaarrond voedsel aan wilde bestuivers te laten aanbieden zonder de bezoekers te hinderen.
- Wilde bijen en bestuiving bij Landal Greenparks, dat naast aanplanten van bijenplanten ook de bezoekers wil betrekken bij onderzoek en monitoring en wil stimuleren ook thuis maatregelen te nemen.
- Bloemrijke dijk van waterschap De Dommel.
- Ecologisch wegbermbeheer door de provincie Limburg.
- Landelijke monitoring bijen en bestuivers van EIS Kenniscentrum insecten en de Vlinderstichting met als partners Naturalis, WUR en CBS (waarom NEV niet?) is ook een belangrijke. In 2018 moet een methode worden vastgelegd en opgenomen in het Netwerk Ecologische Monitoring. In 2020 moet een landelijk netwerk vrijwillige monitoring dekkend zijn en in 2023 de eerste landelijke ronde geheel zijn uitgevoerd en de eerste trends beschikbaar zijn.

Leden van de sectie Hymenoptera zullen mogelijk bij de opleiding van deze vrijwilligers betrokken raken. Een ontwikkeling die nu los van dit project al op gang begint te komen.

Ook zullen de gegevens, die onze leden verzamelen, worden gebruikt bij de bepaling of de meetbare doelen 1 en 2 worden gerealiseerd.

Het actieprogramma is hier te downloaden:

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/documenten/rapporten/2018/01/22/nationale-bijenstrategie-bed--breakfast-for-bees